

УДК 159.923.5-053.4 : 316.752

**ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНИХ УЯВЛЕНЬ ДОШКІЛЬНИКА У
ВЗАЄМОДІІ З БАТЬКАМИ**

Токерєва Л.

У статті висвітлюється проблема морального становлення особистості дитини дошкільного віку у сім'ї. Стаття розкриває уявлення і усвідомлення дітьми дошкільного віку найважливіших базових моральних цінностей. Представлено діагностику і аналіз ціннісної сфери дошкільника. Автор надає шляхи подолання негативних впливів на виховання і формування ціннісних орієнтирів дошкільника.

Ключові слова: сім'я, дошкільник, ціннісні орієнтації, моральні цінності.

Актуальність дослідження та постановка проблеми. Майбутнє нашого суспільства багато в чому, залежить від того, з якими цінностями, з якими моральними ідеалами увійдуть в життя наші діти сьогодні.

В своїх попередніх статтях ми наголошували на тому, що становлення особистості, становлення ціннісних орієнтирів, формування і розвиток дитини у сучасному соціопросторі, обумовлені соціальними впливами, характером суспільства, в якому вона живе, атмосферою сім'ї, потенціалом батьків, світом її розваг, інтересів, звичаїв та традицій. Саме сім'я, визначають науковці Бодальов А. А., Гіппенрейтер Ю. Б., Запорожець О. В., Корчак Я., Ковальов А. Г., Котирло В. К., Кулачківська С. Є., Ладивір С. О., Макаренко А. С., Макарова Т. А., Співаковська А. С., Петровський В. А., Тигаренко Т. М. Та ін. – головне джерело ціннісних орієнтацій дитини. Вищезгадані науковці впевнені в тому, що поведінка і відношення до оточуючих, перш за все, залежить від морального клімату в сім'ї, поглядів і вчинків батьків, характеру спілкування і взаємин між членами сім'ї.

Як правило, тільки від батьків залежатиме, якими виростуть наші діти, тому що фундамент характеру людини закладається насамперед у сім'ї. В своєму дослідженні ми спираємось на тезу, що саме сім'я, саме батьки є

першими учителями моральних вчинків своїх дітей. Спираємось на знання, що становлення ціннісних орієнтирів, моральних норм і правил дитина засвоює дивлячись на поведінку, вчинки і взаємовідносини батьків. Вона наслідує дорослого, переймає його манери, прислухається до оцінки ними людей, речей, подій тощо.

Психологами давно доведено, що дошкільний вік сенситивний до виховання. І сьогодні все більше психологів схиляється до думки, що сенситивні періоди мають місце і в моральному розвитку особистості. І, як важливо, дитину з дошкільного віку навчити розбиратися в тому, що «добре» і що «погано». Без цього робота по вихованню навичок і звичок поведінки буде малоефективною. А для того, щоб правильно дитина засвоїла моральні норми, дорослий, щодня має терпляче нагадувати дітям правила поведінки, оцінювати їх вчинки з морального боку. А дитина, в свою чергу повинна не механічно засвоювати необхідну систему уявлень і моральних понять, а розуміти, чому даний вчинок чи дія оцінюються як позитивний, а інший – як негативний.

Дитина ще не вміє говорити, але вже розуміє слова «можна», «не можна», не знає літер, проте вже в змозі зрозуміти, що старшому слід поступитися місцем, що треба допомагати дорослим, не ображати нікого тощо.

Експериментальне дослідження здійснювалося на протязі 2011 – 2012 року. База проведення експерименту ДНЗ № 661, місто Київ. Вибірку склали 35 сімей з дітьми дошкільного віку (5-6 років).

Виходячи з того, якими ціннісними орієнтаціями володіє дитина дошкільного віку, нами була запропонована серія завдань, занять, бесід на морально – етичну тематику, для того щоб підвищити розуміння деяких норм і правил спільного життя в сім'ї і в колективі одноліток. Робота проводилась спільно з батьками для прищеплення базових цінностей дітям дошкільного віку. Прищеплення базових цінностей базуються на взаєминах дитини і дорослого, на їхньому спілкуванні. На тому як батьки розуміють потреби своїх дітей їх уподобання. Як батьки прагнуть розібратися у вчинках своїх дітей.

Для виявлення уявлень дітей про їх моральні якості, застосували спеціально розроблений метод «Бесіда» Для усвідомлення дітьми моральних норм провели методичку «Закінчи історію». Створили разом з дітьми «Книгу про найважливіше», в яку увійшли роздуми дітей про силу, про їх дитячі мрії і бажання, про те, про що вона вміє, про те що їй подобається, про те, що вона хоче для себе та для інших, про те, що вона робить для інших і чим взагалі пишається у своїй сім'ї. Книга про найважливіше, це про саме важливе в житті кожної дитини. Це продукт дитячої творчості. Книга надала імпульс пробудженню деяких ціннісних ставлень дитини до оточуючого світу. Залучення батьків до нашої роботи проявили у батьків такі якості як захоплення, зацікавлення до спільної роботи з дітьми, що в кінцевому результаті відбилося на якісному зрості ціннісних орієнтацій. Робота з

батьками на даному етапі дослідження проводилась індивідуальна, що посилює виховну функцію батьків, посилює важливість значення ціннісних орієнтирів загалом.

Разом з дітьми обирали відповідні теми, які відповідали тим чи іншим моральним якостям людини, розробляли тематику, підбирали відповідні сюжети, випадки із життя, розповіді, казки, створювали в програму сценки. Аналізували кожну із моральних якостей, розбирали кожен вчинок певного героя. Кінцевим результатом був малюнок на ту, чи іншу тему: допитливість, співчуття, доброта, наполегливість, щастя, здоров'я, ввічливість, дружба та ін.

Для бесіди були завчасно підготовлені питання такі як: «Кого можна назвати добрим, (злим)? Чому? Хороший – поганий, щедрий – жадібний, чесний – нечесний тощо. В цих, самих важливих поняттях, які нам трапляються на кожному кроці діти дошкільники виправляються добре. Вони загалом, правильно розуміють їх. Вони правильно оцінювали ці поняття, правильно мотивували поведінку дитини того чи іншого поняття.

49,99% назвали добрими своїх найближчих рідних (мама, тато, брати, сестри, тьоті, дяді, бабусі і дідусі). 33,33% назвали саме друзів, 16,66% – «різних котів собак», хто ділиться іграшками, люди з інших країв. Вислови дітей були такими: «Добрий випромінює любов», «Всі хороші, коли діляться зі мною іграшками», «Коли рідні погано себе ведуть, вони все рівно хороші».

Діти добре розуміють таку якість як зло, злий. «Б'є хлопчиків поганих», «буває мій друг собакою», «не дають грати», «зляться, кричать», «в моєму оточенні немає злих людей». До категорії злий наші дошкільники нікого з своїх близьких не внесли у список. Діти добре розуміють це поняття, наводять правильні відповіді і приклади, та досить правильно мотивують свої пояснення.

Поганими діти вважають: бомжів, тому що вони живуть на звалищі; тих, хто усіх б'є; не ділиться; не дає грати чужим; погану людину неможна помітити одразу, адже вони переодягаються в когось.

Щодо поняття чесний – нечесний. Чесними 61,05% дітей назвали своїх найближчих рідних (мама, тато, брати, сестри, тьоті, дяді, бабусі і дідусі, хрещена); 27,75% дітей назвали саме друзів; 11,1% дітей назвали себе: «Я ніколи не брешу». Чесними є ті, що працюють на благо людей: швидка допомога, міліція, пожежна служба.

Поняття справедливий і сміливий. Загальні уявлення про ці якості у дитини є, вони їх розуміють і дають загалом правильну оцінку. Цікаво, що 72,22% дітей надали ці якості своїм найближчим рідним (мамі, тату, брату, сестрі, тьоті, дяді, бабусі і дідусі, хрещеним). 22,22% - надали ці якості своїм друзям. 16,66% «Якщо щось хороше, то це справедливо, якщо наказують за діло це справедливо, справедливо – це порівну, Івасик – Телесик казка, в поняття справедливі входять якості добрі, хороші.» Я сміливий, я сам захищаюсь. У них правильно складаються негативне ставлення до таких аморальних якостей, як брехливість, жорстокість, боягузтво, злість, жадність.

Виховання тільки тоді може дати бажаний результат, коли вплив на свідомість дитини поєднується з наполегливою і копіткою роботою по організації вправлення дітей у моральній поведінці, тобто при формуванні у них моральних звичок. Батьки повинні усвідомити, що для того щоб виробити у дитини ту чи іншу звичку, необхідно насамперед пояснити їй відповідне правило, а потім неухильно вимагати його дотримання. Діти повинні усвідомити, що попросити щось відкрито – це чесно, а взяти так, щоб ніхто не бачив, нечесно, погано, недобре. Помітивши прояви нечесності у поведінці дитини, необхідно допомогти їй визнати помилку, а потім виправити її.

Для формування ціннісного моменту та вивчення усвідомлення дітьми моральних норм була проведена методика «Закінчи історію». Дітям було розказано 4 історії, які вони повинні були закінчити, тобто придумати кінець історії. Завдяки проведеній роботі з дітьми по формуванню у дитини старшого дошкільного віку моральних норм (ціннісних орієнтирів). Як ці завдання вирішили дошкільники?

На першому етапі дослідження зріз показав, що найвищий бал, коли дитина називає моральну норму, правильно оцінює поведінку дітей і мотивує свою оцінку виконали 21,42% дітей. Після формуального експерименту с завданням справились на високому рівні 77,5%. Середній бал, коли дитина називає моральну норму правильно оцінює поведінку дітей, але не мотивує своєю оцінкою, отримали на першому етапі 42,85% дітей. Після формуального експерименту з цим завданням справились 10% дітей. І найменший бал (коли дитина оцінює поведінку дітей, як позитивну або негативну, але оцінку не мотивує і моральну норму не формує. Отримали на першому етапі 35,71% дітей. Після формуального експерименту 12,5% дітей. Тобто, наша робота по формуванню у старшого дошкільника ціннісних орієнтирів принесла позитивні результати. З цього приводу можна сказати, що дорослим щодня треба терпляче нагадувати дітям правила поведінки, оцінюючи їх вчинки з морального боку. Слідкуючи щоб вона, в свою чергу, не механічно засвоювала необхідну систему уявлень і моральних понять, а розуміла, чому даний вчинок чи дія оцінюються як позитивні або негативні. А для цього, батькам зовсім не потрібно чекати особливого випадку, щоб похвалити свою дитину, а доцільно хвалити її за кожен вдалий крок, вчинок або дію. Відчувши таку емоційну підтримку, дитина запам'ятає, що її досягнення не залишаються непоміченими. В силах батьків зрозуміти, що хвалити слід не взагалі, а конкретно за якусь справу. «Ти вчинив добре, тому що...». В свою чергу дитина повинна відчути той особливий настрій, що в нього щось вийшло добре, та разом пережити цю радість удачі, перемоги.

Тому, на жаль, дуже часто батьки, не розуміючи цього, цілком байдуже ставляться до того, які моральні якості формуються у сина чи доньки. Які ж моральні якості особистості важливі саме для батьків у сучасному світі?

Дорослі забувають про головне: можна скільки завгодно повчати дитину: «це добре», а «це погано», та коли батьківський приклад, побут сім'ї

спростовують наші вчинки, то прищепити поняття моральності стає проблематичним. Дорослі дуже часто, вимагаючи від дітей дотримання певних норм і правил поведінки, не дотримуються самі цих норм і правил, але це їх прямиї обов'язок в процесі спілкування між собою і в своєму ставленні до дітей теж дотримуватися правил ввічливості, культури. «Відчепись!», «Не можна!». А як часто це саме слово, в різних варіаціях чує дитина від батьків. Дорослі не завжди вважають за потрібне, звертаючись до дитини з проханням, робити це у ввічливій формі або, ненависно штовхнувши дитину, вибачитися. Не завжди батьки дякують дитині, коли вона виконає їхнє прохання. Таке ставлення до дитини ображає її і зводить нанівець усі інші заходи виховання. Батьки в своїй практиці дуже рідко перепрошують у своїх дітей пробачення.

Так чи інакше кожна дитина зустрічається в житті і з добрим, і з поганим. Одні діти наслідують погане, інші — ні. Чому? Очевидно, в одних зуміли з раннього віку виробити імунітет проти всього поганого, в інших не виробили, через те що надмірно оберегали від небажаних впливів або просто не керували їхнім моральним розвитком.

Виробити в дитини неприйняття до всього негативного допомагають і батьківські пояснення, які батьки поставили на перше місце, це і тон, і емоційне забарвлення сказаного. Якщо дитина бачить, наскільки ви щиро засуджуєте погане, вона мимоволі проймається відразою, негативом. Спостерігаючи за батьками, розмовляючи з ними, вони набагато частіше визнавали те, що за будь-яку провину вони карають свою дитину (бесіди з батьками), визначають досить широкий спектр каральних мір покарань, що мало висвітлені в анкеті. Нерідко трапляються випадки, коли батьки для вирішення виховних проблем застосовують тілесні покарання, що є однією з форм насильства.

Не завжди дорослі повинні карати і соромити дитину. Бо цим ми підкреслюємо, загострення її уваги на тому, що має пройти повз неї, не «зацепивши» її уваги. Адже дитяча пам'ять стійка і в таких випадках вона, може не заглушити інтерес дитини до недозволеного, а розпалити. Покаравши і присоромивши дитину, батьки можуть лише примусити її не чинити погано в нашій присутності. Та чи будемо ми впевненими, що вона так поводитиметься під час нашої відсутності?

Дорослі, доволі часто, своє незадоволення дитиною висловлюють гнівом, криком, лайкою або навіть, застосовують фізичні дії, тому важливо нагадати батькам, деякі правила вираження гніву: виражати незадоволення не самою дитиною, а певними її діями. Варто засуджувати дії дитини, а не її почуття (якщо вони виникли, то для цього вн певні підстави). Незадоволення діями сина чи доньки не повинне бути систематичним, інакше воно переросте в загальне неприйняття.

Деякі батьки виховують у дитини такі якості як уміння постояти за себе, не дати себе образити, у відповідь даючи здачу. «Тебе образили, зроби у відповідь теж саме, щоб знали, з ким мають справу». Такі батьки нерідко

прищеплюють і виховують уміння бездумно застосовувати силу, вирішувати будь – які конфлікти за рахунок пригноблення іншого, зневажливе ставлення до інших людей.

Нажалі, дорослі, батьки дуже часто оцінюють дитину, як особистість «Ти поганий!», а не те, як вона вчинила. «Ти вчинив погано!». А як же важливо пояснити дитині, в чому саме полягає її помилка або вчинок, чому в тому чи іншому випадку дитина поступила неправильно. Як важливо знати, що коли ми критикуємо помилку дитини, а не її саму як особистість, у дитини зникають непотрібні страхи, боязнь покарання або необхідність захищатися. Аналізуючи ті чи інші вчинки дитини, разом з нею, у неї з'являється віра у справедливість батьків, а також віра у власні сили.

Чесність, порядність і правдивість – це невід'ємні риси морального обличчя людини. Виховання цих якостей розпочинається з роз'яснення дітям на конкретних життєвих фактах, наприклад, свого життя. Саме в старшому дошкільному віці вже можна формувати уявлення про ознаки чесною, порядною і правдивою людини, про потребу завжди говорити правду, вміти визнати провину, не брати без дозволу чужих речей тощо. Діти повинні усвідомити, що попросити щось відкрито — це чесно, а взяти так, щоб ніхто не бачив, нечесно. Помітивши прояви нечесності у поведінці дитини, необхідно допомогти їй визнати помилку, а потім виправити її.

Як правило, повага до людини є однією з найважливіших вимог моралі. У повазі виявляється таке ставлення до оточуючих, в якому практично визначається гідність особистості, тобто справедливість, рівність прав, довір'я до людини, уважне ставлення до її переконань, чуйність, скромність, делікатність. Як важливо вчасно навчити дитину поважати старших, своїх батьків, дідусів, бабусь. Якщо ж самі батьки не поважають своїх близьких, то не вправі чекати, щоб діти поважали їх самих. Важливо своїм життям, прикладом показувати як ви поважаєте батьків, як розмовляєте з ними та близькими. А як важливо вчасно навчити цінити добро і добрі вчинки. Беручи до уваги те, що саме батьки є найкращим прикладом своїм дітям.

Звичайно, було б наївно стверджувати, що у вихованні можна обійтися без покарання й заохочення. На перших етапах це буває необхідно, коли дитина не може зрозуміти довгих пояснень, чому потрібно так чи інакше вчинити. Коли ще не прищеплений смак до добра, не сформований внутрішній сором, що розвивається під впливом зовнішнього, соціального сорому. Але все-таки головне в моральному вихованні — опора на позитивний мотив, коли дитина радіє хорошему вчинку. Спочатку тому, що дорослі цього очікують і радіють, потім тому, що вона пишається своїм вчинком (це в ранньому дитинстві та в дошкільників), пізніше, відчувши смак добра, дитина не може чинити інакше. Така мотивація може стати альтернативою в світі спокус, куди пізніше потрапить підліток.

У ранньому віці моральні уявлення дитини і формуються у процесі її життєдіяльності і повністю залежать від дорослого. Важливо нагадати, що вже на першому році життя дитина орієнтується в оцінюванні власної

поведінки на міміку, тон голосу дорослого. Другий і третій рік життя відзначаються усвідомленням певних правил поведінки, розрізненням «хороших» та «поганих» вчинків, проте мотиви, що спонукають дитину до дій, часто переважають над усвідомленням того, що так поводитися не можна. Вольові зусилля дитини короткотривалі, тому вона часто порушує заборони дорослих. Основним регулятором поведінки є дорослий, який має виявляти терпимість і розуміння.

Дошкільний вік відрізняється розвитком смислових орієнтацій, формуванням моральних уявлень та оцінок, первинних етичних і норм поведінки. Проте в дитини ще не сформований самоконтроль, саморегуляція. Тому імпульсивність поведінки переважає, поступово і згасаючи до кінця дошкільного віку. Вразливі діти виявляють гуманістичну спрямованість, бувають чуйними, співчують іншим. Діти, в яких виражене почуття власного «Я», обстоюють свою точку зору, виявляють активність, нетерпимі до авторитарного тону, приниженень, покарань. Дорослим слід пам'ятати, якщо дитина вдається до брехні – це результат страху перед покаранням. Адекватне сприйняття ваших зауважень відбувається, якщо навіть під час корекції поведінки дитини відчувається повага дорослого до неї, віра в її позитивний потенціал. Тривалі моралізування та покарання створюють лише дискомфорт у житті малюка.

Першим кроком до виховання дитини можуть стати позитивні думки та слова, вони роблять дитину кращою, зміцнюють її віру в те, що вона сильна і талановита. Сильна дитина створює для батьків певні труднощі, але саме ці труднощі допомагають батькам у їх становленні. Така дитина непосидюча, безпосередня, неслухняна і незручна з погляду дорослого. Тому дорослий намагається «підігнати» її під себе, не дуже замислюючись над тим, хто він є насправді, чого досяг у сфері духу, як розпоряджається своїм часом.

Для формування морального становлення особистості важлива роль належить стимулюючому та розвивальному середовищу, яке батьки створюють для дитини, закладаючи програму добра. У сім'ях встановлюються певні норми, традиції, звичаї життя. Це може бути звичайне побажання «на добраніч» щодня або «мамин вихідний», коли всі справи виконують тато й діти, недільні відвідини бабусі і т. Д. Саме через родинно-побутову культуру відбувається вивчення рідної мови, родоводу, історії народу, залучення до народного мистецтва, життя за нормами народної моралі й етикету.

Дитину навчає те, що її оточує. Якщо дитя часто критикують, то, відповідно, навчають осуджувати; демонструють ворожість – навчають битися; часто висміюють – буде несміливим, невпевненим у собі, з комплексом неповноцінності; якщо ж часто соромлять, то прививають комплекс вини; і, відповідно, якщо хоча б іноді бувають поблажливими, то виховують дитину терплячою; хвалять – навчають оцінювати; чесні з дитиною — вчать справедливості і відповідальності; намагаються створити для малюка безпечне середовище – вчать вірити в себе і в людей;

намагаються створити атмосферу дружби та взаєморозуміння – вчать знаходити любов у цілому світі; привчають до колективної праці – дають відчуття власної значимості (дитина відчуває себе потрібною); доброзичливо ставляться до оточуючих – виховують особистість, здатну до емпатії; проявлятимуть активне співчуття (з наданням можливої допомоги) до тих, хто цього потребує, – рослини, тварини або людини – матимуть гарантовану поміч від власної дитини в майбутньому, оскільки виростять її небайдужою; звертатимуть увагу на гарні речі – розвиватимуть у малюка естетичний смак.

Звернемо увагу також на те, що психологічні дослідження показують: що вищий естетичний рівень сприйняття у дітей, то менше емоційних розладів ми бачимо. Отже, те, якою виросте наша дитина, залежить повністю від того, до яких умов ми її привчасмо, які речі вона вважатиме для себе прийнятними і, відповідно, комфортними, а які ні, і для того, щоб малюк комфортно міг почуватися у суспільстві, ми маємо привчати його не словами, а власними вчинками, діями такі норми суспільної моралі, як чесність, відповідальність, відчуття власної гідності, працьовитість, терпіння, совість, почуття обов'язку, вміння співпереживати, доброзичливість, добродійність та інше. Норми моралі повинні слугувати духовному росту особистості.

Людина існує лише у системі стосунків з іншою людиною, отже, має ставитися до іншого, як до самої себе. Це аксіома, але навіть не кожен дорослий її дотримується, та саме вона є основою для формування совісті у будь-кого з нас, у тому числі й у дітей. Праця як основний вид діяльності людини – необхідна умовам існування і надзвичайно важливий чинник формування совісті. Саме тому, щоб створити для дитини зараз і в майбутньому комфортні умови існування, нам необхідно змалку привчати її до праці й до організації цієї праці. Не всяка праця виховує, а лише та, яка забезпечує налагодження суспільних відносин, сукупність яких і становить сутність людини.

Батьки констатують, що нерідко дратуються, спілкуючись з дітьми, поведуться нестримано і брутально. Виховна функція сім'ї не реалізується у повному обсязі. Переважна більшість батьків 73% опитаних будують стосунки з дітьми, взагалі, залежно від обставин. Відповідаючи на запитання «Що саме перешкоджає встановленню позитивних стосунків з дітьми?», більшість батьків посилається на відсутність вільного часу 73%. Хочеться застережи ти батьків в тому, що не слід давати своїм дітям замість розуміння і співчуття лише речі, іграшки та гроші. Тоді не бракуватиме у них розуміння і нас самих – наших радостей і страждань. Даруйте свій час дітям, покажіть їм приклад, як правильно використовувати вільний час. Коли ж ви не знаєте самі, що з ним робити, не нарікайте на дітей, що вони марнують час, нічого не роблячи, демонстративно нудьгують і навіть здатні зробити підлість. В сім'ї, де батьки правильно виховують дітей, вони змалечку залучаються до різноманітної домашньої роботи, мають визначені, постійні особисті обов'язки. Крім того, батьки доручають їм і іншу роботу.

За результатами нашого опитування 31% батьків вважають, що дитині ще не доступні морально – етичні норми, дитина настільки мала, вважають вони, що не усвідомлює ще, що «добре», а що «погано». Такі батьки або рідко пояснюють дітям правила поведінки, сподіваючись, що згодом це прийде само по собі, або будують виховання на суворій забороні, не розвиваючи моральної свідомості дошкільників. В цьому випадку схилимося до думки, що заважає виховувати дитину в сім'ї психолога – педагогічна некомпетентність, яка приводить до того, що вони в основному добиваються слухняності, покірності і вбачають своїм обов'язком – більше повчати і сварити свою дитину, ніж розмовляти, спілкуватися, радіти, дивитися і слухати разом, грати і співати теж разом.

Слід відзначити, що розуміння того, що до людини слід ставитися з повагою, що треба бути чесним і правдивим не приходиться само по собі. Формування і розвиток цих позитивних моральних якостей здійснюється у процесі цілеспрямованої роботи та виховання.

У перші роки свого життя дитина не має ніякого уявлення про моральні звичаї і норми людського суспільства в діє безпосередньо під впливом власної потреби. Дитина ще не вміє говорити, але вже розуміє слова «можна», «не можна», не знає літер, проте розуміє, що старшому слід поступитися місцем, що треба допомагати дорослим, не ображати нікого тощо. Але під впливом цих магічних слів «можна» і «не можна» дитина оволодіває певною сумою найпримітивніших правил поведінки, які створюють їй дорослі. Згодом дитина підпорядковує свою поведінку з вимогами батьків. Засвоюючи життєво необхідні норми і правила поведінки, збагачуючись життєвим досвідом, вона починає засвоювати вже і моральні норми суспільства.

Слід зауважити батькам, що навіть маленька дитина повинна розуміти найпростіші правила ввічливості і дотримуватися їх у своїх взаєминах з іншими. Повага до старших проявляється у слухняності. Розуміючи вже з першого року життя слова «можна» і «не можна», малюк дуже швидко звикає до них і навчається правильно на них реагувати.

Згодом, коли дитина добре навчиться розрізняти, що «можна» і чого «не можна», слід, привчати її до виконання нескладних доручень. Але, наказуючи малюку щось зробити, необхідно простежити, щоб він виконав це прохання. Треба не тільки наполягати на виконанні вимоги, але й одночасно підказувати, як саме слід діяти. Таким чином, якомога частіше на словах, діях дорослі повинні виявляти повагу до своєї дитини, не принижуючи її гідності брутальними словами. Як важливо не глузувати з незграбності та неумілості дитини, бо це може спричинити тяжкі емоційні переживання.

Схвалюючи поведінку малюка, дорослі тим самим зміцнюють його віру в себе, в свої сили і можливості, підносять на більш вищий щабель її як особистості в її власних очах. Заохочення викликає у малюка почуття задоволення і бажання наступного разу поводити себе так само добре. При цьому важливо, щоб позитивна оцінка батьками вчинків – дитини кожен раз

носила не загальний, а конкретний характер, щоб оцінювалася не поведінка взагалі, а конкретний вчинок. Що згодом сприятиме тому, що дитина все свідоміше сприйматиме норми моралі та правила поведінки.

Проте похвала дорослих лише тоді цінна, коли дитина дійсно заслуговує на неї, якщо вчинок вимагає від неї певних зусиль. В похвалах має бути певна помірність, дозованість. Адже якщо на кожному кроці хвалити малюка, він виросте зарозумілим і егоїстичним.

Людині ще треба набути багато знань, опрацювати безліч книжок, щоб зрозуміти, скажімо, філософію життя, але вже з дитинства вона може добре засвоїти правила і норми, необхідні їй у взаємовідносинах з людьми, форми спілкування, в яких має виявитися і проявитися її людяність.

Вважаємо, що дитину насамперед необхідно вчасно навчити розбиратися в тому, що «добре» і що «погано». Без цього робота по вихованню навичок і звичок поведінки буде малоефективною. Щодня дорослі мусять терпляче нагадувати дітям правила поведінки, оцінювати їх вчинки з морального боку. А дитина, в свою чергу повинна не механічно засвоювати необхідну систему уявлень і моральних понять, а розуміти, чому даний вчинок чи дія оцінюються як позитивні, а інші – як негативні. Добре, якщо дорослі розкривають суть того чи іншого правила поведінки, враховуючи при цьому, безумовно, вік дитини.

Схвалюючи чи засуджуючи той чи інший вчинок дитини, батьки тим самим формують у неї поняття, що «добре» і що «погано». Звісна річ, що досвід виховання та дослідження, показують, що в оцінці поведінки дітей переддошкільного віку повинні переважати позитивні характеристики, ласкавий, спокійний тон. Ось чому важливо, щоб успіхи дитини помічалися дорослими, адже для малюка будь-який, навіть найменший успіх – ціла подія в житті, і йому хочеться, щоб це помітили інші.

Як важливо не пропустити моменту, коли дитина досягне першого успіху. Батьки ніколи не повинні чекати особливого випадку, щоб похвалити свою дитину, слід хвалити її за кожен вдалий крок, вчинок або дію. Відчуваючи таку емоційну підтримку, дитина розуміє, що її досягнення не залишаються непоміченими. Батьки повинні знати, що хвалити слід не взагалі, а конкретно за якусь справу. «Ти вчинив добре, тому що...». В такому випадку треба дати дитині відчуті той особливий настрій, що в нього щось вийшло добре і разом пережити цю радість удачі, перемоги.

Звичайно, настане час, коли малюк менше потребуватиме вашої допомоги, хоча контроль і оцінка йому ще будуть потрібні довго. Необхідно, щоб дитина відчувала радість від своєї маленької, на наш погляд, але такої значущої для неї перемоги: вона змогла, подолала якийсь новий бар'єр, стала вправнішою, вмілішою. Зрозуміло, ініціатива дитини заслуговує на наше захоплення. Якщо син із власної ініціативи прибрав свої іграшки на місце, а донька підмела підлогу на кухні, акуратно склала газети й журнали на столі, похваліть дітей, подякуйте за допомогу. Їм буде приємно. Наступного разу вони постараються зробити це або щось інше, ще краще та більше.

Як важливо поговорити з дитиною, допомогти їй розв'язати життєві проблеми, які виникають в її віці, з'ясувати її бажання і мрії. Це важливо тому, що, як правило, в ранньому дитинстві ми інтуїтивно відчуваємо, чим найкраще буде займатися їх дитина в майбутньому. Завдання дорослих – допомогти виявити покликання і допомогти реалізувати його. Ось чому так важливо постійно спілкуватися з власними синами й дочками.

У старшому дошкільному віці в міру розширення морального досвіду дитини сфера проявів моральних почуттів зростає. Дитина в цьому віці все глибше починає розуміти ставлення до себе оточуючих. В цьому ставленні вона може розрізнити і докір, і осуд, і незадоволення поведінкою, і ласку, і похвалу. В зауваженнях дорослих, підкріплених відповідною інтонацією голосу, виразом обличчя, дитина все глибше починає розуміти ставлення до себе, відчувати, коли в цьому ставленні виявлена позитивна оцінка її дії, а – негативна.

У дітей старшого дошкільного віку вже можуть виникати переживання незадоволення собою або з приводу того, що зроблено щось не так, як треба. Починається боротьба між спонуканнями і засвоєними моральними нормами. Про це свідчить те, що дитина знаходить у собі мужність визнати, що сказала неправду, або зусиллям волі, може примусити себе вибачитися перед товаришем, якому завдала прикрості, або перебороти страх перед покаранням і зізнатися в якомусь невдалому вчинку тощо. Подібні зрушення у поведінці можливі лише за умови, що в дитини починають формуватися певні сталі стосунки з оточуючими.

Так поступово, закріплюючись під впливом дорослих, форми позитивного реагування дитини стають характерною її особливістю, якістю особистості. Згодом ця якість вже обумовлюватиме спосіб поведінки дитини в подібних ситуаціях. Така загальна позитивна спрямованість і створює той «внутрішній стрижень», який і буде визначатися обрання дитиною того чи іншого способу поведінки. Проте «той внутрішній стрижень» особистості може мати протилежну спрямованість: від високоморальної до егоїстичної. Зрозуміло, наскільки важливо батькам знати, яку спрямованість має основний «стрижень» особистості їх дитини, і в залежності від цього будували всю систему виховання.

Слід нагадати, що ієрархію цінностей дитина – дошкільник завжди переймає від дорослих, батьків. Вона сприймає предмети як щось цінне, якщо дорослий вважає їх цінними. Внутрішню цінність вона зрозуміти ще не здатна. У М. Ф. Свядковського є дуже ємний вислів, що моральне виховання починається не з засвоєнням дитиною моральних понять, а з пробудженням у неї добрих почуттів. Виховання почуттів – це, з одного боку, попередження негативних переживань, а з другого, – формування позитивних, насамперед, моральних якостей. У дітей досить рано виникають симпатії до оточуючих, співчуття до матері, до ровесників. Виховання моральних почуттів у дитини слід розпочинати батькам з прищеплення доброзичливості, як тільки вона навчиться розуміти мову. Спочатку це дуже прості форми впливу дорослого.

Згодом дитина починає розуміти, що ровеснику, буває боляче, що він теж може страждати, і це розуміння згодом перетворюється на потребу втішити, допомогти в біді, захистити і навіть відмовитися на їх користь від чогось бажаного. Тобто моральне почуття, закріплюючись, реалізується у вчинках дитини.

Сучасним батькам важливо зрозуміти, що більшість вчинків дітей, що справляють враження жорстокості, по суті, в одних випадках є виявом рухливості дитини, в інших – бажанням зрозуміти будову того чи іншого організму, предмета або непомірною цікавістю тощо. Дитяча жорстокість далека від свідомого наміру зробити боляче. Давно відомо, що дитина буває байдужою, жорстокою у тих сім'ях, де її не виховують відповідним чином, не звертають її увагу на те, що вона робить. Вона може навіть і не знати, що кішці боляче, якщо її смикати за хвоста, що птахи голодують взимку, що навіть дерева плачуть, якщо зламати гілку. І, якщо такі почуття як сердечність, чуйність, людяність, співчутливість, виховувати по відношенню до всього живого (до тварин, рослин), то ці почуття, згодом, будуть перенесені на ровесників. Такий малюк вже не посміє вдарити товариша, не образити слабшого, бо буду розуміти що іншому боляче.

Варто батькам знати, що для гармонійності у взаєминах з однолітками слід формувати у дошкільника вміння зважати увагу на думки інших та доброзичливо взаємодіяти, налагоджуючи спільну діяльність. І як важливо, батькам, вчасно, передати свій накопичений досвід, розповідаючи дитині про людські взаємини. Що згодом допоможе дитині зрозуміти як правильно спілкуватися з ровесниками, дорослими, уникати конфліктних ситуацій та налагоджувати їх, якщо вже таке трапилось.

Для нашої країни важливі і досі такі якості як колективізм, товарищескість, товариські взаємовідносини між людьми. Саме в колективі найкраще можна виховувати позитивні якості особистості і виправляти негативні якості.

Не підпускаючи свою дитину до чужих дітей, однолітків, не дозволяючи їй гратися їхніми іграшками та не даючи своїх, відмовляючи від частування один одного у дитини внаслідок цього можуть виникнути такі негативні риси, як не людяність, нетоварищескість. Хоча на меті більшість батьків, не мають і зовсім не бажано з своєї дитини виховати егоїста. А все ж виховують, шукаючи завжди винуватців усіх своїх бід та неприємностей, звинувачувати когось, тільки не себе.

Як правило, повага до людини є однією з найважливіших вимог моралі. У повазі виявляється таке ставлення до оточуючих, в якому практично визначається гідність особистості, тобто справедливість, рівність прав, довір'я до людини, уважне ставлення до її переконань, чуйність, скромність, делікатність. Як важливо вчасно навчити дитину поважати старших, своїх батьків, дідусів, бабусь. Якщо ж самі батьки не поважають своїх близьких, то не вправі чекати, щоб діти поважали їх самих. Важливо своїм життям, прикладом показувати як ви поважаєте батьків, як розмовляєте з ними та

близькими. А як важливо вчасно навчити цінити добро і добрі вчинки. Беручи до уваги те, що саме батьки є найкращим прикладом своїм дітям.

Варто наголосити батькам про важливість пояснення дітям тих чи інших правил поведінки, аргументувати його своїм прикладом із життя. Аргументоване пояснення малюки обов'язково зрозуміють і іншим разом самостійно будуть чинити так як треба. Але одних пояснень замало, треба залучати дітей до суспільно корисної праці, обов'язково разом з батьками.

Знання дітьми норм і правил, ще не забезпечує хорошої поведінки. Знаючи правила, вони не завжди застосовують їх. Дитина може знати, що не можна битися, забирати у товариша іграшки, ображати його тощо, але не завжди поводитьься так, як це потрібно. Недостатньо знати, як треба діяти в тому чи іншому конкретному випадку, треба мати практичний досвід вправлення в добрих вчинках.

Чесність і правдивість – це теж невід'ємні риси морального обличчя людини. Виховання цих якостей розпочинається з роз'яснення дітям на конкретних життєвих фактах, наприклад, свого життя. Вже в старшому дошкільному віці можна формувати уявлення про ознаки чесною і правдивою людини, про потребу завжди говорити правду, вміти визнавати провину, не брати без дозволу чужих речей тощо.

Діти повинні усвідомити, що попросити щось відкрито – це чесно, а взяти так, щоб ніхто не бачив, нечесно, погано, недобре. Помітивши прояви нечесності у поведінці дитини, необхідно допомогти їй визнати помилку, а потім виправити її.

Добре, коли в сім'ї так організоване життя дітей, що набуття ними тих чи інших правил безперервно підкріплюється відповідними діями і вчинками. Виховання тільки тоді може дати бажаний результат, коли вплив на свідомість дитини поєднується з наполегливою і копійкою роботою по організації вправлення дітей у моральній поведінці, тобто при формуванні у них моральних звичок.

Для того щоб виробити у дитини ту чи іншу звичку, необхідно насамперед пояснити їй відповідне правило, а потім неухильно вимагати його дотримання.

А для цього ці звички в дошкільному віці, ось виросте і всьому навчиться і все зрозуміє без сторонньої допомоги? Можна почути від батьків. Психолог Ірина Коган впевнена, що батькам слід вчасно показати позитивну роль формування правильних звичок як найцінніше надбання дитинства, адже якщо більше є в дитини вдалих і цінних звичок, то легше і ощадливіше, швидше відбуватиметься її психічний розвиток. Бо в ранньому і дошкільному віці звички формуються значно легше, ніж у пізніші періоди, цьому сприяє несвідоме сприйняття й наслідування. У цей період, вважає вона, дуже важливо набутти досвіду хороших звичок, щоб потім протистояти шкідливим звичкам, які так легко формуються в наш час. Важливу роль у формуванні звичок відіграє і підкріплення дій дитини схваленням дорослих.

Особливо слід зазначити, що серед багатьох засобів морального виховання дітей, особистий приклад дорослих, насамперед батьків, є найдійовішим.

Батькам варто пам'ятати, що не завжди слід підказувати дитині готового рішення, а можна показати можливі шляхи до нього. Важливо час від часу аналізувати разом з дитиною її правильні та хибні кроки на шляху до мети. Даючи багато знань дитині одразу можна поховати її допитливість, що наразі і відбувається в наш час. Виходячи із сказаного не слід давати дитині знання у готовому вигляді. В. Сухомлинський говорив: «Потрібно вміти відкрити перед дитиною в навколишньому світі щось одне, але відкрити так, щоб шматочок життя загравав перед дітьми всіма кольорами веселки. Залишайте завжди щось недоговорене, щоб дитині захотілося ще і ще раз повернутися до того, що вона довідалася».

Як важливо вміти вчасно зробити зауваження дитині, коли та зробила щось неправильно, зробила помилку. Зробити зауваження важливо одразу після помилки. Не чекаючи більш слушної миті. Оцінити вчинок і зробити паузу, допомагаючи усвідомити почуте. А методи покарання краще використовувати лише тоді, коли були використані всі доступні методи заохочення. Батькам належно пам'ятати, що покарання повинно бути індивідуальним і розуміти, що вони повинні оцінювати вчинок, вчинений дитиною, а не особистість.

Нажаль ми, дорослі дуже часто оцінюємо дитину, як особистість «Ти поганий!», а не те, як вона вчинила. «Ти вчинив погано!». А як же важливо пояснити дитині, в чому саме полягає її помилка або вчинок, чому в тому чи іншому випадку дитина поступила неправильно. Як важливо знати, що коли ми критикуємо помилку дитини, а не її саму як особистість, у дитини зникають непотрібні страхи, боязнь покарання або необхідність захищатися. Аналізуючи ті чи інші вчинки дитини, разом з нею, у неї з'являється віра у справедливість батьків, а також віра у власні сили.

Як важливо дитині дошкільного віку вчасно надати самостійності, не контролюючи її кожен крок. Діти, як і дорослі, не люблять коли втручаються в їхні справи, яв'язують готові рішення, контролюють вчинки, обговорюють деталі їхньої поведінки. Діти дуже часто прагнуть до всього дійти самі, зробити ж це можуть лише за тактовною, помірною допомогою дорослого.

Серед різноманітних засобів морального виховання в сім'ї, які можуть допомогти об'єднати дітей та дорослих є сімейні традиції, перегляд та обговорення телевізійних передач, прогулянки батьків з дітьми тощо.

Будь-якій людині, як дитині, так і дорослому, необхідна увага. Для малюка вона гарантує надійність, безпеку. І від того, в якій формі їй приділяють увагу близькі люди, залежатиме все її подальше життя. Коли мати відгукується на поведінку дитини виразом обличчя, позою, голосом, вона начебто шле їй повідомлення: «Я тебе почула, я тебе зрозуміла, заспокойся».

Висновки. Розвиток особистості здійснюється, насамперед, у сім'ї і залежить від ухваленої в сім'ї тактики виховання, від того, що в ній переважає співробітництво, доброзичливість і взаєморозуміння або ж нетерпимість, грубість, окрик, покарання, саме це і буде визначаючим.

Результати наших досліджень дозволяють зробити висновок, що важлива духовна потреба людини в увазі задовольняється в родині, в оточенні близьких, рідних людей, які завжди зможуть зрозуміти душевний стан дитини, можуть допомогти, підтримати, надати корисну пораду.

Розумні батьки завжди зуміють спрямувати життя своїх дітей до певної мети і допомогти їм досягти її. Вони зуміють дати їм у життєву путь надбання набагато цінніше, ніж просто матеріальне багатство. Батьки ж, які зосереджують увагу на накопиченні багатства і вбачають у цьому смисл життя, насправді дуже збіднюють внутрішній світ своїх дітей, позбавляють їх можливості повнокровно, змістовно прожити життя.

Особливо важливо створювати дітям ситуацію успіху. Хвалити дитину потрібно за конкретні здобутки: добре виконану роботу, гідний вчинок, допомогу по господарству тощо. Таким чином закладається стереотип позитивної самооцінки, який допоможе в майбутньому легше переборювати труднощі. Якщо дитина в сім'ї не чує ніжних слів, не відчуває щастя і любові, якщо її не сприймають як особистість, то дитяче серце заповнює почуття відчуженості, непотрібності й неповноцінності.

Що в силах зробити батькам, щоб виростити і виховати своїх дітей добрими, чесними і здоровими. Найкращий спосіб виховати дітей хорошими – зробити їх щасливими. Переживання радості і щастя в сім'ї приходять завжди на допомогу батькам в будь-яких складних ситуаціях. Через щастя і радість здійснюється притягання творчої енергії із зовнішнього середовища. Але зробити дітей щасливими можуть тільки щасливі батьки.

Загалом, готових рецептів та моделей виховання не існує. Насамперед повірте в унікальність і неповторність своєї дитини. Вона не є точною копією вас самих. Тож не варто вимагати від сина чи доньки реалізації вашої життєвої програми та досягнення ваших цілей. Дозвольте дитині прожити своє життя так, як прагне саме вона. Приймайте дитину такою, як вона є – з усіма її недоліками, слабостями й достоїнствами.

Спірайтеся на сильні сторони її особистості. Не соромтеся демонструвати дитині свою любов. Нехай вона зрозуміє, що ви любитимете її за будь-яких обставин. Не бійтеся «перелюбити» малюка: беріть його на коліна, дивіться в очі, обнімайте і цілуйте (звичайно, якщо він сам того бажає). Проте пильнуйте, щоб ваша любов не перетворилася на всездозволеність і бездоглядність. Установіть чіткі межі й заборони (бажано, щоб їх було небагато) й суворо дотримуйтеся їх. Але в цих межах дайте дитині можливість діяти вільно. Частіше використовуйте ласку як засіб виховного впливу та заохочення, ніж покарання й осуд.

ЛІТЕРАТУРА

1. Воспитание детей дошкольного возраста. / под ред.

Л. Н. Проколиенко. – К. : Рад. Шк., 1990. – 368с.

2. Кулачківська С. Є. Віковий аспект психічного розвитку дитини дошкільника / С. Є. Кулачківська // Психічний розвиток дитини дошкільника : навчальний посібник для педагогів. – К. : Світич, 2004. – 75 с. (Бібліотека Журналу Дошкільне виховання).

3. Титаренко Т. М. Нравственное воспитание дошкольников в семье / Т. М. Титаренко // под ред. В.К.Котырло. – К. : Рад. Шк., 1985. – (Б – _в для родителей). – 95с.

4. Воспитание дошкольника в семье: (Вопросы теории и методики). / под. Ред. Т. А. Марковой. – М. : Педагогика, 1979. – 192с.

5. Токарева Л. Д. Моральный розвиток дошкільника в сучасній сім'ї / Л. Д. Токарева // Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки). – Бердянськ : БДПУ, 2010. – №3. – С. 68–73.

6. Токарева Л. Д. Ціннісні орієнтації сучасних батьків / Л. Д. Токарева // Міжнародні педагогічні студії: проблеми дошкілля в сучасному світі : збірник наукових праць. Бердянський державний педагогічний університет; укладач І. Г. Улюкаєва. – Донецьк : ЛАНДОН–XXI, 2012. – С. 250–256.

7. Токарева Л. Д. Формування ціннісних орієнтацій як чинник моральності дошкільників у сучасному соціопросторі /Л. Д. Токарева // Актуальні проблеми психології : зб. Наук. Праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАІН України. – К. : «Срібна Хвиля», 2012. – Т. IV. Психологія розвитку дошкільника. – В. 8. – С.280–298.

8. Воспитание гуманных чувств у детей / под ред. Л. Н. Проколиенко, В. К.Котырло. – К. : Рад. Школа, 1987. – 174с.

9. Нравственное воспитание в детском саду / под ред. В. Г.Нечаевой и Т. А.Марковой. – М. : Просвещение, 1978. – 256с.

10. Пороцкая Е. Л., Спиридонов В. Ф. Выявление представлений родителей о развитии дошкольника. /Е. Л.Пороцкая, В. Ф.Спиридонов // Вопросы психологи. – 2003. – № 4. – С.31–39.

11. Формирование взаимоотношений дошкольников в детском саду и семье / под ред. В. К.Котырло. – М. : Педагогика, 1987. – 144 с.

12. Тищенко С. П. Психологія виховного впливу сім'ї на дитину / С. П. Тищенко. – К. : Тов-во Знання УРСР, 1982. – Серія 7. «Педагогічна». – № 11.

LITERATURA

1. Vospy'tany'e detej doshkol'nogo vozrasta. /pod red. L. N. Prokoly'enko. – К. : Rad. Shk., 1990. – 368s.

2. Kulachkivs'ka S. Ye. Vikovy'j aspekt psy'xichnogo rozvy'tku dy'ty'ny' doshkil'ny'ka / S. Ye. Kulachkivs'ka // Psy'xichny'j rozvy'tok dy'ty'ny' doshkil'ny'ka: navchal'ny'j posibny'k dlya pedagogiv. – К. : Svituch, 2004. – 75 s. (Biblioteka Zhurnalu Doshkil'ne vy'xovannya).

3. Ty'tarenko T. M. Nравstvennoe vospy'tany'e doshkol'ny'kov v sem'e / T. M. Ty'tarenko // pod red. V. K.Kotyrlo. – К. : Rad. Shk., 1985. – (Б – ka dlya rody'telej). – 95s.

4. Vospy'tany'e doshkol'ny'ka v sem'e: (Voprosy teory'ya y' metody'ky') / pod. Red. T. A. Markovoj. – М. : Pedagogy'ka, 1979. – 192s.

5. Tokaryeva L. D. Moral'ny'j rozvy'tok doshkil'ny'ka v suchasnij sim'yi / L. D. Tokaryeva // Zbirny'k naukovy'x pracz' Berdyans'kogo derzhavnogo pedagogichnogo univerty'tetu(Pedagogichni nauky'). – Berdyans'k : BDPU, 2010. – №3. – S.68–73.

6. Tokaryeva L. D. Cinnisni oriyentaciyi suchasny'x bat'kivMizhnarodni pedagogichni studiyi: problemy' doshkillya v suchasnomu sviti / L. D. Tokaryeva // Zbirny'k naukovy'x pracz'. Berdyans'ky'j derzhavny'j pedagogichny'j univerty'tet; ukladach I. G. Ulyukayeva. – Donecz'k. : LANDON–XXI, 2012. – S. 250 – 256.

7. Tokaryeva L. D. Formuvannya cinnisny'x oriyentacij yak chy'nny'k moral'nosti doshkil'ny'kiv u suchasnomu socioprostorі / L. D. Tokaryeva // Aktual'ni problemy' psy'xologiyi : zb. Nauk. Prac' Insty'tutu psy'xologiyi imeni G. S. Kostyuka NAPN Ukrayiny'. – К. : «Sribna Xvy'lya», 2012. – Т. IV. Psy'xologiya rozvy'tku doshkil'ny'ka. – V. 8. – S.280–298.

8. Vospy'tany'e gumanny'x chuvstv u detej / pod red. L. N. Prokoly'enko, V. K. Kotyrlo. – К. : Rad. Shkola, 1987. – 174с.

9. Nравstvennoe vospy'tany'e v detskom sadu. / pod red. V. G.Nechaevoy y' T. A. Markovoj. – М. : Prosveshheny'e, 1978. – 256с.

10. Poroczkaya E. L., Spy'ry'donov V.F. Vyyavleny'e predstavleny'j rody'telej o razvy'ty'y' doshkol'ny'ka / E. L. Poroczkaya, V. F. Spy'ry'donov // Voprosy psy'xology'. – 2003. – № 4. – S. 31–39.

11. Formy'rovany'e vzay'mootnosheny'j doshkol'ny'kov v detskom sadu y' sem'e / pod red. V. K. Kotyrlo. – М. : Pedagogy'ka, 1987. – 144 s.

12. Ty'shhenko S. P. Psy'xologiya vy'xovnogo vply'vu sim'yi na dy'ty'nu / S. P. Ty'shhenko. – К. : Tov-vo Znannya URSR, 1982. – Seriya 7. «Pedagogichna». – №11.

Токарева Л.

ФОРМИРОВАНИЕ МОРАЛЬНЫХ ПРЕДСТАВЛЕНИЙ ДОШКОЛЬНИКА ВО ВЗАЕМОДЕЙСТВИИ С РОДИТЕЛЯМИ

В статье представлена проблема морального становления личности ребенка дошкольного возраста в семье. Статья раскрывает представления и осведомления детьми дошкольного возраста важных базовых моральных ценностей. Представлена диагностика и анализ ценностной сферы дошкольника. Автор описывает пути преодоления негативного влияния на воспитание и формирование ценностных ориентиров дошкольника.

Ключевые слова: семья, дошкольник, ценностные ориентации, моральные ценности.

Tokareva L.

FORMATION OF MORAL IDEAS FIVES IN INTERACTION WITH PARENTS

In the article the problem of moral identity formation pre-school child in the family. In the article the importance of value orientations in the development of modern child preschooler. Reveals perceptions and awareness of children preschooler major basic moral values that are important qualities of modern man and norms of coexistence in society.

The author, to identify their perceptions of children moral qualities, uses specially designed method «Conversation» morally – ethical themes for understanding certain norms and rules of living together as a family and peers in a team. To form the basic moral values and awareness of children moral norms and rules applying method «Finish the story.» In the article the understanding and assessment of preschoolers defined concepts such as kind, evil, good, bad, generous, greedy, honest, dishonest and so on.

This article highlights some mistakes parents who happen for various reasons in conjunction with your child. By providing ways to overcome the negative impacts on the education and formation of values.

Keywords: family, preschooler, values, moral values.

УДК 37.034-053.5

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В ПРОЦЕСІ САМОВИХОВАННЯ

Федорик В.

У статті визначена сутність ціннісних орієнтацій, розглянуто їх роль у активізації процесу самовиховання молодших школярів. Проаналізовано вплив змін, що відбуваються в суспільстві, на вибір підростаючим поколінням ціннісних орієнтирів, ідеалів. Представлено результати дослідження наявних ідеалів серед учнів четвертих класів. Визначено проблеми, які негативно впливають на вибір молодшими школярами ідеалів для наслідування.

Ключові слова: формування ціннісних орієнтацій, молодші школярі, самовиховання, ідеали, морально-духовні цінності, індивідуальна позиція, вплив суспільства, сім'я та школи.

Актуальність проблеми формування ціннісних орієнтацій молодшого школяра, його моральності продиктована соціальними запитами, що висуваються до школи, необхідністю залучення учнів до системи загальнонародських цінностей, формування у школярів громадянськості, патріотизму, національної самосвідомості.

В умовах радикальних змін, що відбуваються в сучасному суспільстві, пов'язаних з розпадом звичного укладу життя, соціальною нестабільністю, відмовою від колишніх норм та ідеалів, у підростаючого покоління виникає необхідність самостійного вибору своїх ціннісних орієнтирів, ідеалів.

Відсутність здатності здійснювати вибір справжніх ідеалів призводить до ціннісної дезорієнтації дітей, які обирають в якості життєвих підстав уявні, утилітарні цінності. Звідси, найважливішою складовою шкільної освіти має бути моральний розвиток особистості учнів.

Проблема виховання молодших поколінь на основі загальнонародських та національних цінностей знайшла глибоке наукове і суспільне обґрунтування в державних програмах «Освіта» (Україна XXI століття), «Діти України», в Національній доктрині розвитку освіти, концепціях – «Національне виховання», «Сім'я і родинне виховання».

Аналіз останніх досліджень та публікацій показав, що проблема формування ціннісних орієнтацій перебуває у центрі уваги науковців. Зокрема, проблемі цінностей, ціннісних орієнтацій, механізмів та засобів їх формування присвячено наукові дослідження в філософії, психології, соціології та педагогіці. Сутність поняття «цінності» і «ціннісні орієнтації» розкриті в працях Л. Архангельського, А. Здравомислова, М. Кагана та ін. Механізми та чинники формування цінностей висвітлено в дослідженнях І. Бега, Л. Божович, М. Боришевського, Б. Братуся, З. Карпенко, О. Научитель, О. Подольської. На значення розвиненості емоційно-почуттєвої сфери особистості у формуванні ціннісних орієнтацій акцентують увагу К. Абульханова-Славська, С. Рубінштейн. Формування ціннісних орієнтацій молодших школярів як цілеспрямований психологічний процес досліджували: Н. Пташнік – формування ціннісних орієнтацій молодших школярів у процесі позакласної народознавчої роботи; Н. Барабєць – формування ціннісних орієнтацій молодших школярів в сучасному інформаційному середовищі; Ю. Брюхова – формування ціннісних орієнтацій особистості дитини молодшого шкільного віку засобами народної гри.

Однак, не зважаючи на те, що розглянута проблема була предметом уваги багатьох дослідників, недостатньо вивчені психологічні умови формування ціннісних орієнтацій саме у процесі активізації самовиховання молодших школярів.

Отже, перед нами постало *завдання* дослідити проблему формування ціннісних орієнтацій молодших школярів в процесі самовиховання.

Психологія досліджує ціннісні орієнтації як елемент вищих мотиваційних структур життєдіяльності людини, їх засвоєння є результатом власної внутрішньої активності кожного індивіда. Вивченню ролі суспільно-соціальних відносин у формуванні ціннісних орієнтацій присвячені дослідження Д. Андреевої, О. Донцова, В. Мухіної, Б. Паригіна та ін.

У своїх роботах М. Яницький зазначає, що формування системи ціннісних орієнтацій особистості можливе лише при наявності системи

Tokareva L.

FORMATION OF MORAL IDEAS FIVES IN INTERACTION WITH PARENTS

In the article the problem of moral identity formation pre-school child in the family. In the article the importance of value orientations in the development of modern child preschooler. Reveals perceptions and awareness of children preschooler major basic moral values that are important qualities of modern man and norms of coexistence in society.

The author, to identify their perceptions of children moral qualities, uses specially designed method «Conversation» morally – ethical themes for understanding certain norms and rules of living together as a family and peers in a team. To form the basic moral values and awareness of children moral norms and rules applying method «Finish the story.» In the article the understanding and assessment of preschoolers defined concepts such as kind, evil, good, bad, generous, greedy, honest, dishonest and so on.

This article highlights some mistakes parents who happen for various reasons in conjunction with your child. By providing ways to overcome the negative impacts on the education and formation of values.

Keywords: family, preschooler, values, moral values.